

הלכות מועדים
סוכות
מצוות ישיבה בסוכה

המצווה הבסיסית

א. ויקרא כג: לג-לו, מב-מד
(לג) וַיְדַבֵּר יְקֹנָק אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר:
(לד) דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי הַזֶּה חַג הַסֻּכּוֹת שִׁבְעַת יָמִים לִיקְנֹק:
(לה) בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן מִקְרָא קֹדֶשׁ כָּל מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ:
(לו) שִׁבְעַת יָמִים תִּקְרְבוּ אִשָּׁה לִיקְנֹק בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי מִקְרָא קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם וְהִקְרַבְתֶּם אִשָּׁה לִיקְנֹק עֲצָרָת הוּא כָּל מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ:

(מב) בַּסֻּכּוֹת תִּשְׁבוּ שִׁבְעַת יָמִים כָּל הָאֶזְרַח בְּיִשְׂרָאֵל יָשְׁבוּ בַּסֻּכּוֹת:
(מג) לְמַעַן יֵדְעוּ דֹרֹתֵיכֶם כִּי בַּסֻּכּוֹת הוֹשַׁבְתִּי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהוֹצִיאִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם אֲנִי יְקֹנָק אֱלֹהֵיכֶם:
(מד) וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶת מַעֲדֵי יְקֹנָק אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

ב. גמ' סוכה כז. משנה שם וגמ' עד "הכתוב קבעו חובה"
רבי אליעזר אומר: ארבע עשרה סעודות חייב אדם לאכול בסוכה, אחת ביום ואחת בלילה.
וחכמים אומרים: אין לדבר קצבה, חוץ מלילי יום טוב ראשון של חג בלבד.
ועוד אמר רבי אליעזר: מי שלא אכל [לילי] יום טוב הראשון - ישלים לילי יום טוב האחרון של חג.
וחכמים אומרים: אין לדבר תשלומין, ועל זה נאמר +קהלת+ מעות לא יוכל לתקן וחסרון לא יוכל להמנות.

מאי טעמא דרבי אליעזר?
תשבו כעין תדורו, מה דירה - אחת ביום ואחת בלילה, אף סוכה - אחת ביום ואחת בלילה.
ורבנן: כדירה, מה דירה - אי בעי אכיל אי בעי לא אכיל, אף סוכה נמי - אי בעי אכיל אי בעי לא אכיל.
אי הכי, אפילו לילי יום טוב ראשון נמי!
אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יהוודק: נאמר כאן חמשה עשר ונאמר חמשה עשר בחג המצות, מה להלן - לילה הראשון חובה, מכאן ואילך רשות, אף כאן - לילה הראשון חובה, מכאן ואילך רשות והתם מנלן?
אמר קרא +שמות יב+ בערב תאכלו מצת - הכתוב קבעו חובה.

ג. גמ' סוכה כח: משנה שם וגמ' עד "הא בסוכה קטנה"
כל שבעת הימים אדם עושה סוכתו קבע וביתו עראי.
ירדו גשמים, מאימתי מותר לפנות?
משתסרח המקפה.
משלו משל: למה הדבר דומה?
לעבד שבא למזוג כוס לרבו, ושפך לו קיתון על פניו.

תנו רבנן: כל שבעת הימים אדם עושה סוכתו קבע וביתו עראי. כיצד? היו לו כלים נאים - מעלן לסוכה, מצעות נאות - מעלן לסוכה. אוכל ושותה ומטייל בסוכה.
מנא הני מילי?

דתנו רבנן: +ויקרא כג+ תשבו כעין תדורו. מכאן אמרו: כל שבעת הימים עושה אדם סוכתו קבע וביתו עראי. כיצד? היו לו כלים נאים - מעלן לסוכה, מצעות נאות - מעלן לסוכה, אוכל ושותה ומטייל בסוכה, ומשנן בסוכה.

איני? והאמר רבא: מקרא ומתנא - במטלתא, ותנוי בר ממטלתא!
לא קשיא: הא - במגרס, הא - בעיוני.

כי הא (דרבה) +מסורת הש"ס: [דרבא ורמי+] בר חמא כי הוו קיימי מקמיה דרב חסדא מרהטי בגמרא בהדי הדדי, והדר מעייני בסברא.

אמר רבא: מאני משתא במטלתא, מאני מיכלא - בר ממטלתא.
חצבא ושחיל - בר ממטלתא ושרגא במטלתא, ואמרי לה: בר ממטלתא.
ולא פליגי: הא - בסוכה גדולה, הא - בסוכה קטנה.

ד. טור או"ח תרכ"ה, ב"ח ד"ה "בסכות תשבו"

הלכות סוכה :

בסוכות תשבו שבעת ימים וגו' למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציא אותם וגו' תלה הכתוב מצות סוכה ביציאת מצרים וכן הרבה מצות לפי שהוא דבר שראינו בעינינו ובאזנינו שמענו ואין אדם יכול להכחישנו והיא המורה על אמיתות מציאות הבורא יתעלה שהוא ברא הכל לרצונו והוא אשר לו הכח והממשלה והיכולת בעליונים ובתחתונים לעשות בהן כרצונו ואין מי שיאמר לו מה תעשה כאשר עשה עמנו בהוציא אותנו מארץ מצרים באותות ובמופתים והסוכות שאומר הכתוב שהושיבנו בהם הם ענני כבודו שהקיפן בהם לבל יכה בהם שרב ושמש ודוגמא לזה צונו לעשות סוכות כדי שנזכור נפלאותיו ונוראותיו ואע"פ שיצאנו ממצרים בחדש ניסן לא צונו לעשות סוכה באותו הזמן לפי שהוא ימות הקיץ ודרך כל אדם לעשות סוכה לצל ולא היתה ניכרת עשייתנו בהם שהם במצות הבורא יתברך ולכן צוה אותנו שנעשה בחדש השביעי שהוא זמן הגשמים ודרך כל אדם לצאת מסוכתו ולישב בביתו ואנחנו יוצאין מן הבית לישב בסוכה בזה יראה לכל שמצות המלך היא עלינו לעשותה וסוכה זו צריך שתהיה במקום הראוי לעשותה וממין הראוי ושיהיו דפנותיה כראוי בשיעורם ובמנינם ושיהיה סככה כראוי ושלא תהא גבוה יותר משיעורה ולא נמוכה פחות משיעורה ולא קטנה משיעורה :

בסכת תשבו וגו' תלה הכתוב וכו'.

איכא למידק בדברי רבינו שאין זה מדרכו בחיבורו זה לצאר הכונה לשום מקרא שנחמרה כי לא צא רק לפסוק הוראה או להורות מנהג ופה האריך לצאר ולדרוש המקרא דבסכת תשבו ויראה לי לומר צוה שסוכה דכיון דכתיב למען ידעו וגו' לא קיים המצוה כתיקונה אם לא ידע כוונת מצות הסוכה כפי פשטה ולכן ציאר לפי הפשט דעיקר הכוונה ביציאת הסוכה שיזכור יציאת מצרים וזה הטעם בעצמו לרבינו ז"ל צוה שכתב בהלכות יציאת מצרים ח' (ט): ויכוין בהתעטפו שצונו המקום וכו' וכן בהלכות תפלין צסימן כ"ה (כו). כתב ויכוין בהנחתם שצונו המקום להניח וכו' כדי וכו' מה שלא עשה כן בצאר הלכות כי לא כתב שיכוין שום כוונה בעשיית המצוה מפני כי המקיים המצוה כדינה יוצא צוה אף על פי שלא היתה לו שום כוונה אבל צליית שכתוב בהן (נמדנר טו מ) למען תזכרו וגו' וכן בתפלין כתוב (שמות יג ט) למען תהיה תורת יי' צפוף שפשוטו הוא שהתפלין הם אות וזכרון כדי שיהא תורת יי' שגור צפינו כי ציד חזקה הולאך יראה שלא קיים המצוה כתיקונה אם לא יכוין אותה הכוונה ולכן כתב בהלכות אלו ויכוין וכו' וכן גבי סוכה שכתוב למען ידעו וגו' משמע ליה גם כן שצריך שיכוין צעמ' יציאת הסוכה הטעם המכוון צמנוה :

ה. טור או"ח תרל"ט:ח, בית יוסף ד"ה "מברכין" ו"מ"ש"

מברכין על הסוכה בכל פעם ופעם שנכנס בה ואפילו הנכנס בסוכת חבירו לבקרו צ"ל בכל פעם ופעם שאע"פ שצריך עליה ביום הראשון חוזרין ומברכין עליה כך כתבו הגאונים שצריך לברך בכל פעם ופעם ור"ת פי' כיון שעיקר קביעות שאדם עושה בתוך הסוכה היא האכילה מברך על האכילה ופוסט כל הדברים אפילו השינה שהיא חמורה מהאכילה שהרי אוכלין עראי חוצה לה ואין ישנין עראי חוצה לה אפי"ה כיון שהאכילה עיקר פוטרת השאר :

ח מברכין על הסוכה בכל פעם ופעם שנכנס בה. בפרק לולב וערבה (מה): איפליגו אמוראי דרב יהודה אמר שמואל סוכה יום אחד כלומר אינו מברך עליה אלא יום אחד וכיון דלא מפסקי לילות מימים כולהו שבעה כחד יומא דמו ורבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן סוכה שבעה כלומר צריך לברך עליה בכל יום ויום ואסיקנא כרבי יוחנן דכולהו אמוראי קיימי כוותיה וכתבו התוספות (ד"ה אחד) דכל אימת דנכנס לה כדי שיאכל וישתה וישן ואפילו עשרים פעמים ביום מברך על כל אחת ואחת מידי דהוי אתפילין דמברך עליהן כל זמן שמניחן (סוכה מו.). וכן כתבו הרי"ף (כב.) והרא"ש (פ"ד סי' ג) ז"ל וכן כתב הרמב"ם בפרק ו' (ה"יב) וכתב הרב המגיד ראיתי כתוב דדוקא כשיצא יציאה גמורה לעשות עניניו ושלא לחזור לאלתר אבל אם לא יצא אלא לדבר עם חבירו או להביא דבר לסוכה לשעתו לא הויא יציאה לחיבו בברכה כשיחזור ודבר נכון הוא :

ומי"ש שאפילו הנכנס לסוכת חבירו לבקרו צריך לברך בכל פעם. כן כתב הרא"ש שם בשם רבינו האי וזה לשונו הנכנס בסוכת חבירו לבקרו מנהג ידוע הוא שמברך בין סעד בין לא סעד : ומי"ש בשם רבינו תם דכיון שעיקר הקביעות שאדם עושה בתוך הסוכה היא האכילה מברך על האכילה ופותר כל הדברים וכו'. כן כתבו שם הרא"ש והמרדכי (סי' תשסה) בשמו וכתב המרדכי (שם) וכן עמא דבר וגם הרב המגיד (שם) כתב שכן נהגו העולם שאין מברכין אלא על הסעודה כדעת רבינו תם וכן פשט המנהג :

ו. שו"ע או"ח תרל"ט:ח, משנה ברורה סעי"ק מז
נהגו שאין מברכים על הסוכה אלא בשעת אכילה (והכי נהוג).

אלא בשעת וכו' - ואם בירך פ"א בשעת אכילה ולא יצא מסוכתו לעשות עסקיו ואף אם יצא מסוכתו רק שהיה דעתו לחזור מיד א"צ לברך שנית לישב בסוכה אפילו אם אוכל סעודה שניה כיון שמצוה אחת היא ולכן מי שיושב כל היום בסוכה וישן בלילה בסוכה ומתפלל שם ואינו יוצא לשום עסק רק אדעתא לחזור מיד א"צ לברך רק בשעת אכילה ראשונה ואח"כ א"צ לברך וי"א דכיון שיצא בנתיים אפילו ע"ד לחזור מיד צריך לברך בשעת אכילה שניה ואם יצא לעשות עסקיו או לביהכ"נ להתפלל לכו"ע צריך לברך בשעת אכילה שניה :

לילה ראשונה

א. שו"ע או"ח תרל"ט:ג, משנה ברורה שם

אכילה בסוכה בליל יו"ט הראשון, חובה ; אפי' אכל כזית פת יצא י"ח ; מכאן ואילך רשות ; רצה לאכול סעודה, סועד בסוכה ; רצה אינו אוכל כל ז' אלא פירות וקליות חוץ לסוכה אוכל כדן אכילת מצה בפסח. הגה : ולא יאכל בלילה הראשונה עד שיהא ודאי לילה (ב"י בשם א"יח), ויאכל קודם חצות לילה (מהרי"ו ומהרי"ל) ; ולא יאכל ביום מחצות ואילך, כדי שיאכל בסוכה לתאבון (מהרי"ל), דומיא דאכילת מצה.

(יט) בליל יו"ט הראשון חובה - ר"ל דבליל יו"ט הראשון מחוייב לאכול בסוכה ואפילו אם אינו אוכל אלא כזית משא"כ מליל זה והלאה אפילו בשבת ויו"ט דמחוייב לאכול פת אינו מחוייב לאכול בסוכה אלא אם אוכל יותר מכביצה דהוי אכילת קבע. והטעם דלילה זה חמיר דגמרינן ט"ו ט"ז מחג המצות מה התם רק לילה הראשונה חובה מכאן ואילך רשות אף ה"נ לענין סוכה :

(כ) כזית - דכיון דגמרינן מחג המצות לגמרי גמרינן מניה מה התם בכזית דגן אף הכי בכזית דגן :

(כא) פת - ולא מיני תרגימא דספיקא דאורייתא הוא וגם לא פת כיסנין אלא פת גמור [שע"ת] :

(כב) יצא י"ח - דאע"ג דבשאר הימים שיעור אכילה חוץ לסוכה בכביצה אבל ליל ראשון שהוא חובה טפי אפילו לא בעי למיכל אלא כזית אסור לאכול חוצה לה הלכך יוצא בה נמי ידי סוכה וצריך לברך לישב בסוכה ע"ז והיינו כשאין לו יותר אבל אם יש לו בודאי מן הנכון שיאכל יותר מכביצה לצאת גם דעת הסוברים דלצאת ידי מ"ע בעינן שיאכל שיעור המחייב לאכול בסוכה כל שבעה דהיינו יותר מכביצה. כתבו האחרונים דבעינן שלא ישא באכילתו הכזית יותר מכדי אכילת פרס :

(כג) כל זיי"ן וכו' - היינו בחוה"מ אבל בשבת ויו"ט צריך לאכול כזית פת אך לא בעי סוכה ואף דבסימן רצ"א כתב המ"א דלסעודת שבת צריך ג"כ כביצה ויותר כדי דליהוי סעודת קבע התם למצוה בעלמא לכתחלה ובדיעבד די בכזית [אחרונים] :

(כד) כדן אכילת מצה בפסח - נסתפקתי לפי מה שידוע דעת הגר"א דמצוה לאכול מצה כל שבעת ימי פסח כפשטיה דקרא שבעת ימים תאכלו מצות אלא דמ"ע הוא רק בערב משא"כ אח"כ הוא רק מצוה בעלמא אפשר דה"ה הכא מצוה לכתחלה לאכול פת כל ז' ימים ולברך לישב בסוכה :

(כה) ודאי לילה - דאכילת סוכה בלילה ראשונה הוא דומיא דאכילת מצה בליל פסח דכתיב בה בערב תאכלו מצות והיינו משתחשך ואם בירך בין השמשות ואכל כזית צריך לחזור ולאכול כזית בלילה ודאי אבל ברכת לישב בסוכה לא יברך שנית דספק ברכות להקל :

(כו) קודם חצות לילה - דומיא דמצה דבעינן שיאכלנו קודם חצות כדמוכח בסימן תע"ז ס"א ובדיעבד אם לא אכל קודם חצות חייב לאכול אחר חצות דגם במצה דינא הכי כמה שכתבנו בסימן תע"ז ויוכל לברך לישב בסוכה ורק שאז דינו כשאר ימי סוכה שאין לברך לישב בסוכה עד שיאכל יותר מכביצה :

(כז) מחצות ואילך - האחרונים הסכימו לדינא דאינו אסור כ"א מתחלת שעה רביעית אחר חצות היום וכמו שפסק המחבר בסימן תע"א ע"ש וכל פרטי הדינים המבואר שם דברים המונעים לאכול בלילה לתאבון שייך גם כאן :

ב. שו"ע או"ח תרל"ט:ה, רמ"א שם, משנה ברורה סעי"ק לה

ירדו גשמים, הרי זה נכנס לתוך הבית ; מאימתי מותר לפנות? משירדו לתוך הסוכה טפות שאם יפלו לתוך התבשיל יפסל אפילו תבשיל של פול.

הגה : ואפילו אין תבשיל לפניו (סמ"ג והגהות אשר"י). ומי שאינו בקי בזה השיעור, ישער אם ירדו כ"כ גשמים לבית אם היה יוצא, יצא מסוכתו ג"כ (א"י והגהות אשר"י פרק הישן ומרדכי פ"ב מיימוני פ"ו ומהרי"ל) ; וכל זה דווקא בשאר ימים או לילות של סוכות, אבל לילה הראשונה צריך לאכול כזית בסוכה אף אם גשמים יורדין (טור ורי"ן והרא"ש), ויקדש בסוכה (כדל) שיאמר זמן על הסוכה (ת"י סי' צ"ה).

אבל לילה וכו' - דאף שהוא מצטער מחמת הגשם וכל מצטער פטור מסוכה סבירא ליה להרמ"א כדעת הפוסקים

דסוברין דבלילה ראשונה אף מצטער חייב וטעמם דכיון דגמרינן ט"ו ט"ו מחג המצות לגמרי גמרינן מה התם בכל גווי חייב אף בסוכות כן. ודע דיש עוד מגדולי הראשונים דסבירא להו דגזרה שוה זו לאו להכי אתיא ואין לחלק בין לילה הראשונה לשאר ימים וע"כ הכריעו כמה אחרונים דאף דמחוייב לאכול בסוכה מחמת ספק ברכת לישב בסוכה לא יברך דספק ברכות להקל עוד כתבו דראוי להמתין עד חצות הלילה פן יעבור הגשם דאם יעבור יכנס לסוכה ויברך ברכת לישב בסוכה ויאכל ויוצא בזה המ"ע לכו"ע ויש מאחרונים שכתבו דאין כדאי להמתין כל כך דאם ימתין עם אכילת ב"ב הגדולים והקטנים אין לך מניעת שמחת יו"ט יותר מזה [שע"ת] וכן בא"ר ופרי מגדים לא הזכירו שיעור חצות רק כשעה או שתיים ואם לא פסקו יעשה אז קידוש בסוכה כמו שכתב הרמ"א :

ג. ריטב"א סוכה כז. סוף ד"ה "הא דאמרינן"

הא דאמרינן אף סוכה אי בעי אכיל ואי בעי לא אכיל. לאו למימרא דלא אכיל פת, דהא חייב לאכול פת בשבתות ויום טוב דאמרינן בפרק שלשה שאכלו (ברכות מ"ט ב') טעה ולא הזכיר של ראש חדש בבהמ"ז אין מחזירין אותו בשבתות וביום טוב מחזירין אותו, ופרישנא טעמא משום דראש חדש אי בעי אכיל ואי בעי לא אכיל ושבתות ויום טוב על כרחיה אכיל, והא ודאי כי אמרינן דבראש חדש אי בעי לא אכיל לאו דלא אכיל כלל דהא אסור להתענות בהם אלא דלא אכיל פת קאמר, ומינה דבשבתות ויום טוב על כרחיה אכיל פת, וליכא למימר דהיינו דוקא בלילה הראשונה של פסח שקבעו הכתוב חובה מדכתיב בערב תאכלו מצות, ובליל יום טוב הראשון של חג דגמרי ט"ו ט"ו מחג המצות כדאיתא בסמוך, אבל שאר ימים טובים לא מחייב לאכול פת, דהא ליתא מדאמרינן התם סתמא בשבתות ויום טוב מחזירין אותו ולא קאמר אין מחזירין אלא בשל ר"ח, אלמא כולהו יום טוב בני חזרה משום דלא סגיגא דלא אכיל פת וחייב בהם בסעודה ולחם משנה כשבת וחציו לה' וחציו לכם כדאיתא בי"ט (ט"ו ב'), ואפילו רבי אליעזר לא פטר אלא בשכולו לה' ובעצרת הכל מודים שכולו לכם, ומה שחידש הכתוב בלילי יום טוב ראשון של פסח מדכתיב בערב תאכלו מצות היינו לחייבו בדין מצה ראויה, דאלו מדין יום טוב יוצא בכל שהוא פת ובמצה עשירה וכן בלילה הראשונה של סוכה, ושאר ימים אמרינן הכא דאי בעי לא אכיל מדין סוכה אלא אוכל עד כביצה פת חוץ לסוכה ויצא מדין יום טוב, ולפיכך בא הכתוב וחייבו לאכול בסוכה משום מצות סוכה בלילה הראשונה דילפינן ט"ו ט"ו ממצה, אבל בשאר ימי החג כל שלא אכל קבע חוץ לסוכה אם אכל כזית פת חוץ לסוכה ועשה שאר ענין בסוכה יצא מחובת יום טוב וחובת סוכה. ומצינו למדין ששבתות ויום טוב שוין להתחייב באכילת כזית פת בג' סעודות, ובליל יום טוב של פסח חייב במצה ראויה, ובליל יום טוב ראשון של סוכות חייב לאכול פת בסוכה....

ד. הררי קדם קיד:א

במצות אכילת כזית ראשון בליל ט"ו

של כל התורה כולה שהוא כזית, ולא בשיעור של ישיבה שהוא תלוי באכילת קבע.

והנה צטור (סי' תרל"ט) נתקשה בזה מדוע בליל יו"ט ראשון השיעור הוא כזית, ולא שיעור של אכילת קבע, וכתב שם "ומיהו משאכל זה כזית דגן ילא, אף על גב דשיעור אכילה בלא סוכה הוא כביצה שאני ליל ראשון שהוא חובה טפי, ואפילו לא בעי למיכל אלא כזית אסור לאוכלו חובה לה, הלכך יולא זו נמי ידי חובת סוכה", והביאו המ"א להלכה בסי' תרל"ט סק"ט, והיינו דק"ל להטור דמילפוחא דט"ו ט"ו ילפינן דבליל ראשון גם כזית חייב בסוכה.

אבל הרמב"ם כתב בפ"ו הל' ו' "ואסור לאכול סעודה חוץ לסוכה כל שבעה", ומשמע מהרמב"ם דגם בליל יו"ט ראשון אין איסור אלא לאכול סעודה, והיינו יותר מכביצה כדי אכילת קבע, אבל כזית מותר לאכול חוץ לסוכה. ולכאורה ל"ע הא הרמב"ם מודה להטור דביו"ט ראשון השיעור הוא כזית, וא"כ למה לא מחלק הרמב"ם בין ליל יו"ט ראשון לשאר הימים, דבליל יו"ט ראשון אסור לאכול אפילו כזית חוץ לסוכה, ולא רק סעודה אסור.

אבן להמבואר ל"ק כלל, דלהרמב"ם הא דבליל יו"ט ראשון מנחתו בכזית, הוא משום דמנחת האכילה לא שייכא כלל להמנחה דבסוכות תשבו, אלא הוא

א

שיעורו כזית או כביצה

כתב הרמב"ם בפ"ו מהל' סוכה הל' ז', "אכילה בליל יו"ט הראשון בסוכה חובה, אפילו אכל כזית פת ילא ידי חובתו, מכאן ואילך רשות". מתבאר מדבריו דקמי בכזית למנחת ליל יו"ט ראשון, אולם הר"ן (יב, ג - ברי"ק) והריטב"א (כו, ג) שו"ט בזה והביאו שיטות ראשונים, דק"ל שחייב לאכול בלילה הראשון יותר מכביצה כדי שיעור אכילת קבע כדאיתא בגמ' (כו, ג) וברמב"ם (פ"ו הל"ו), ועיי"ש בטעם מחלוקתם.

והנראה בשרש פלוגתתם, דהוא אם החיוב של לילה הראשון הוא חיוב של ישיבה בסוכה כחלק ממנחת בסוכות תשבו שבעת ימים, אלא שזו חלוק לילה הראשון משאר ימים, דאף שבשאר ימים האכילה היא רשות בלילה הראשון היא חובה, וזהו שיטת הר"ן והריטב"א ודעימייהו, ולשיטה זו לריך לאכול שיעור אכילת קבע שזהו שיעור של מעשה אכילה שיש בו קיום של ישיבה בסוכה בכל חג הסוכות.

אך להרמב"ם המנחה של ליל יו"ט הראשון היא מנחה נפרדת שאינה חלק ממנחת בסוכות תשבו שבעת ימים, אלא זהו ילפותא מיוחדת מט"ו ט"ו מחג המנחת דיש חיוב אכילה בסוכה בליל יו"ט ראשון, ולכן שיעור אכילה זו תלוי בשיעורי אכילה

חיוב אכילה בפ"ע בסוכה, א"כ אין מדין זה מקור לחיוב נפרד של ישיבה בסוכה בליל ט"ו גם בכזית, ולכן דין הישיבה בסוכה והאיסור אכילה מחוץ לסוכה הוא ככלל הימים בסעודת קבע בלכד, ומותר לאכול כזית מחוץ לסוכה ככלל הימים.

אולם שיטת הטור לעומת זה דהחיוב של ט"ו ט"ו הוא גילוי על מנחת תשבו בסוכות, דכלילה הראשון הוא חובה ושיעורו בכזית, וע"כ לשיטתו אסור לאכול גם כזית פת מחוץ לסוכה דזהו שיעור ישיבה בלילה הראשון. [ועיין באחרונים ומייתי להו השעה"ץ (תרל"ט, מד) דלאחר שאכל כזית בסוכה, שוב אינו אסור אלא ביותר מכבינה כשאר ימים, דכל דין זה הוא עד הקיום של כזית ראשון].

ופשוט דכזה תלוי פלוגתת הראשונים אם יש פטור של מטעם בלילה הראשון, דזהו תלוי אם זהו חיוב של ישיבה וכוהג בה הפטור דתשבו כעין תדורו, או דזהו חיוב בפ"ע ובחיוב זה לא איתמר הפטור של מטעם, וע"כ הוא חייב בכל גווי.

ה. הררי קדם קטו

ברין מצטער בלילה הראשון

והשיב לו הגר"מ ז"ל שמ"מ חייבים כי בלילה הראשון כו"ע סברי דמלטער חייב בכזית ראשון דכזית ראשון הוא חובה, ומאן דפטר אין זה מטעם דמלטער פטור, אלא משום דקצר דסוכה בשעת ירידת גשמים שאינה עומדת לשום ישיבה, ליכא עליה שם סוכה כלל וחסר זה שם דירה, וממילא אינו מקיים שום מצוה ע"י הישיבה בה, וממילא אי אפשר לקיים בה מצוה כזית ראשון, וכ"כ בביהגר"א (תרל"ט, ה) בטעמא דהכך שיטות "דכשורדים גשמים אין שם סוכה עליו".

ועיין לעיל (סי' קי"א הערה א') שהוכחנו יסוד זה ממה שאמרו על ירידת גשמים שהם סימן קללה בחג, "משל למה הדבר דומה לעבד שנא למזוג כוס לרבו ושפך לו קיתון על פניו" משמע דע"י הירידת גשמים א"א עוד לקיים עוד מצוה סוכה, כי פקע שם סוכה מינה, ולכן רק הפטור של ירידת גשמים נשנה במשנה ואילו הפטור של מלטער הוא מימרא בגמ'.

מעתה נמלא שבשעת ירידת הגשמים חסרה לו אך ההיכי תימלי לקיים המצוה, אבל עתה שפסקו הגשמים ושפיר יש שם סוכה על הסוכה, ואפשר לשבת בה, הדבר פשוט דלכו"ע אין פטור מלטער משום זה שמלטער צירידתו לסוכה, והוא חייב לירד לסוכה דבלילה הראשון לכו"ע כזית ראשון חובה, אף אם מלטער בשעת ירידתו להסוכה.

כתב הרמ"א בס' תרל"ט סעיף ה' בדין ירדו גשמים, "וכל זה דווקא בשאר ימים או לילות של סוכות, אבל לילה הראשונה לריך לאכול כזית בסוכה אף אם גשמים יורדין". ובמ"ב שם (ס"ק ל"ה) כתב, "ודע דיש עוד מגדולי הראשונים [ריטב"א וראב"ד וכן דעת הגר"א] דס"ל דגזירה שזה זו לאו להכי אחיא, ואין לחלק בין לילה הראשונה לשאר ימים".

ומעשה בהגר"מ ז"ל שפ"א בליל ראשון של סוכות ירדו גשמים והיה מלטער בישיבת סוכה, ועשה כנהוג וכמוצא ברמ"א (סי' תרל"ט ס"ה) הנ"ל, וקידש ואכל כזית ראשון בסוכה כדי ללאת ידי השיטות שמלטער חייב בסוכה בלילה הראשון, ועלה לביתו לגמור סעודתו, וכשאר ניטור עד שיפסקו הגשמים. וכשפסק הגשם העיר את בניו (הקטנים) כדי לאכול כזית בסוכה, בכדי ללאת ידי חובת השיטות הסבורות שמלטער בלילה ראשון פטור מן הסוכה, ובישיבתם הראשונה כשהיו מלטערים לא קיימו עדיין המצוה.

ויען לו אז רבינו ז"ל דלכאורה ממנ"פ פטור, דאי מלטער חייב בסוכה כבר קיימו המצוה באכילת כזית בראשונה, ואי מלטער פטור הנה גם עתה מלטער הוא בשינה כמבואר בשו"ע שם בסעיף ז', שפסקו הגשמים אינו חייב לירד לסוכה אם כבר שכב לישון [וכטענה זו פסק המ"ב (תרל"ט, לו)].

אכילה ושינה בסוכה

א. שו"ע או"ח תרל"ט:ב, משנה ברורה שם

אוכלים ושותים וישנים בסוכה כל שבעה, בין ביום בין בלילה, ואין ישנים חוץ לסוכה אפי' ד שינת עראי; אבל מותר לאכול אכילת עראי חוץ לסוכה. וכמה אכילת עראי, כביצה מפת; ומותר לשתות מים ויין ולאכול פירות (ואפי' קבע עליהו) (ד"ע) חוץ לסוכה; ומי שיחמיר על עצמו ולא ישתה חוץ לסוכה אפי' מים, הרי זה משובח; ותבשיל העשוי מחמשת מינים, אם קובע עליו חשיב קבע וצריך סוכה.

הגה: ומה שנוהגין להקל עכשיו בשינה, שאין ישנים בסוכה רק המדקדקין במצות, י"א משום צנה, דיש צער לישן במקומות הקרים (מרדכי פ' הישן); ולי נראה משום דמצות סוכה איש וביתו, איש ואשתו כדרך שהוא דר כל השנה, ובמקום שלא יוכל לישן עם אשתו, שאין לו סוכה מיוחדת, פטור; וטוב להחמיר ולהיות שם עם אשתו כמו שהוא דר כל השנה, אם אפשר להיות לו סוכה מיוחדת.

(ג) כל שבעה - עיין לקמן סימן תרס"ח:

(יא) עראי - דפעמים דסגי ליה לאיניש בהכי והו"ל קבע ועיין סימן מ"ד שהוא שיעור הילוך ק' אמה הא בציר מהכי אף עראי לא הוי ואפשר דה"ה לענין סוכה כה"ג [פמ"ג] ומי שנאנס וישן חוץ לסוכה מיד כשיקיץ צריך לילך לסוכה דהא אפילו בירדו גשמים ופסקו צריך לילך לסוכה אם עדיין לא שכב וכמו שכתב המ"א לקמן בס"ז:

(יב) אכילת עראי - דזה לא חשיב לחייבו בסוכה דאף בביתו מצוי שאוכל עראי חוץ לביתו. וה"ה שמותר לטעום את התבשיל כמה פעמים ואפילו לבלוע חוץ לסוכה:

(יג) מים ויין ולאכול פירות ואפילו קבע עליהו - הטעם דאכילת פירות אפילו הרבה בקביעות חשיב רק כאכילת עראי דפת וה"ה אכילת בשר ודגים וגבינה ושאר מיני מאכל חשובים כפירא לדעת השו"ע ולא החמיר בסוף רק בתבשיל העשוי מחמשת המינים. והנה מה שהגיה רמ"א ואפילו קבע עליהו קאי גם על יין כמו שמוכח בדרכי משה וטעמו דין אין נחשב רק כאכילת פירי וכ"ש שאר משקין וע"כ לא חשיב קביעות דידהו. ודע דכמה אחרונים מפקפקין בדין זה ודעתם דאם שותה יין בקביעות חייב בסוכה ובפרט בני חבורה שקבעו לשתות יין בודאי הוי קבע גמור. ומ"מ לענין ברכה הסכימו כמה אחרונים דאין לברך לישב בסוכה כ"א על פת העשוי מחמשת מיני דגן או תבשיל העשוי מה' מינים אם קובע סעודה עליו וכדלקמן בסוף הסעיף. ולענין פת הבאה בכיסנין יבואר שם ומיהו ראוי ונכון לכתחלה שלא לשתות בקבע אפילו שאר משקין כמו מי דבש ושכר אלא תוך הסעודה או עכ"פ יאכל מתחלה לפת יותר מכביצה [או שאר תבשיל העשוי מה' מינים אם קובע סעודתו ע"ז] ויברך לישב בסוכה ויוצא לכל הדיעות:

(יד) אפילו מים - וכ"ש פת דרך עראי:

(טו) אם קובע עליו וכו' - ר"ל שאוכלם בחבורה או שאוכל שיעור חשוב שקובע סעודתו בזה ולא די שיאכל מעט יותר מכביצה כמו בפת ועיין במ"א שהקשה ע"ז ודעתו דדינו ממש כמו בפת דיותר מכביצה מעט חייב בסוכה אכן לענין לברך לישב בסוכה דעת האחרונים דאין לברך רק כשיקבע עליו סעודה כמו שכתוב בשו"ע. ודע עוד דהסכימו כמה אחרונים דנכון להחמיר מלאכול בשר ודגים וגבינה חוץ לסוכה ודוקא בקביעות אבל שלא בקביעות אין להחמיר כלל:

(טז) וצריך סוכה - פי' מדינא וע"כ צריך לברך לישב בסוכה וכתב המאמר מרדכי שמי שאכל פת הבאה בכיסנין בשחרית בתוך הקאפי"א וכיוצא כמו שאנו נוהגים בכל ימות השנה אע"פ שאינו מברך המוציא כיון שאינו אוכל שיעור שדרך בני אדם לקבוע עליו מ"מ בעי סוכה שהרי הוא קובע סעודתו עליו וכו' וכך נהגנו לברך עליה לישב בסוכה ע"ש. ונקט מילתא דשכיחא דה"ה אפילו בלא שתית קאפי"א כיון דקבע סעודה על הפת כיסנין ואם לא קבע סעודתיה עליו רק שאכל יותר מכביצה יש דיעות בין האחרונים אם צריך לברך לישב בסוכה ועיין בשע"ת שכתב דלענין שבת ויו"ט בבקר כשמקדש ואוכל פת כיסנין במקום סעודה [אף שאח"כ הולך לחוץ לקבל פני רבו וכדומה ונמשך כמה שעות עד זמן סעודה] לכו"ע יכול לברך לישב בסוכה דכיון שאוכל אותה בתורת סעודה הצריכה לקידוש שפיר דמי שיברך ברכת סוכה דמחשבתו משוי ליה קבע ובחול אין כדאי לברך דספק ברכות להקל אכן מנהג העולם לברך אף בחול. וכדי להנצל מחשש ברכה לבטלה יראה שלא לצאת מיד אחר אכילתו רק לשבת שם זמן מה ויכוין בשעת ברכתו לישב בסוכה על האכילה ועל הישיבה שאחר זה:

(יז) משום צינה - וא"כ מי שאין לו כרים וכסתות כראוי ויש צינה אין לו להחמיר לישן שם דנקרא הדיוט כמ"ש בס"ז בהג"ה [מ"א] ועיין לקמן סימן תר"מ ס"ד בהג"ה ובמה שכתבנו שם:

(יח) פטור - ובביאור הגר"א חולק ע"ז דלא מיפטר משום זה וגם במ"א מסיק דמשום זה לא מיפטר ולימד זכות אחר על העולם משום דהו"ל מצטער כשאין יכול לישן שם עם אשתו והנה לפי טעם זה אם אין מצטער כגון שאין אצלו זמן עונה עכשיו אין לו לפטור עצמו מן השינה. ומשמע מכמה אחרונים דמאן דא"א לו לישן עם אשתו בסוכה דאין לו סוכה מיוחדת לא יבטל זמן עונה וליל טבילה ואין לחייבו לאחר שנזדווג עם אשתו שיחזור לסוכתו אלא ישן בביתו עד עמוד השחר:

ב. שו"ע או"ח תר"מ, משנה ברורה סעי"ק לא, לג, מ, ביאור הלכה ד"ה "מפני הרוח" דמתירא מליסטים"

א - נשים, ועבדים, וקטנים פטורים מן הסוכה; טומטום (ב) ואנדרוגינוס, (ג) חייבים מספק; וכן מי שחציו עבד וחציו בן חורין, חייב.

ב - קטן שאינו צריך לאמו, שהוא (ד) <ב> ב כבן [ב] חמש, כבן שש, ג חייב בסוכה מדברי סופרים, כדי (ה) לחנכו במצות.

ג - חולים (ז) ומשמשיהן פטורים מן הסוכה; ולא חולה שיש בו סכנה, (ח) אלא אפילו חש (ט) בראשו, (או) חש בעיניו; ויש מי שאומר שאין המשמשים פטורים אלא (י) בשעה שהחולה (יא) צריך להם (יב) ומי ד <ג> שמק"ז דם חייב בסוכה) (א"ז) והגהות אשרי"י פ' הישן).

ד - מצטער פטור מן הסוכה, (יד) הוא ולא משמשיו (טו) אבל בלילה ראשונה אפי' מצטער חייב לאכול שם כזית (כל בו); איזהו מצטער, (טז) זה שאינו יכול לישן בסוכה * ה מפני הרוח, או מפני הזבובים והפרעושים וכיוצא בהם, (יז) או מפני הריח; ודוקא שבא לו הצער במקרה, אחר שעשה שם הסוכה, אבל אין לו לעשות סוכתו לכתחלה במקום הריח או הרוח ולומר: מצטער אני.

הגה: ואם עשאה מתחלה במקום שמצטער באכילה או בשתייה (יח) ו או בשינה, או שא"א לו לעשות אחד מהם בסוכה מחמת * (יט) דמתירא מליסטים או גנבים כשהוא בסוכה, (כ) ז אינו יוצא באותה סוכה [ה] כלל, אפי' בדברים שלא מצטער בהם, דלא הויא כעין דירה שיוכל לעשות שם כל צרכיו (מרדכי פרק הישן). מי שכבו לו הנרות בסוכה, בשבת, ויש לו נר בביתו, (כא) מותר לצאת מן הסוכה כדי לאכול במקום נר, (כב) וא"צ לילך לסוכת חבירו שיש שם נר, (כג) אם יש טורח גדול (כד) בדבר [ת"ה סי' נ"ג / צ"ג / ופסקיו סי' קנ"ח]; ואם בא רוח לכבות הנרות בסוכה, מותר לפרוס סדין או בגד מן הצד, (כה) <ד> אבל ח לא תחת הסכך (א"ז). <ה> מי שלא יוכל לישן בסוכה מחמת שצר לו בפישוט ידיו ורגליו, (כו) לא מקרי מצטער, וחייב לישן שם (כז) אע"ג ט דצריך לכפוף ידיו ורגליו [ת"ה סימן צ"ב], ולא יוכל אדם לומר: מצטער אני, * (כח) <ו> אלא בדבר (כט) שדרך בני אדם להצטער בו

(טור); ואין המצטער פטור (ל) <ז> אלא אם ינצל עצמו מן הצער, אבל בלא"ה חייב לישב בסוכה אע"ג דמצטער. (מרדכי פרק הישן).

ה - אבל חייב בסוכה.

ו - חתן ושושבינים וכל יב בני החופה (לג) [ין פטורים מן הסוכה כל ז' ימי המשתה. * (לד) [י*] וסעודת ברית מילה וכן הסעודה שאוכלין אצל היולדת יג חייבין בסוכה (מהרי"ק שורש קע"ט /קע"ח).

ז - שלוחי מצוה (לו) פטורים מן הסוכה, (לז) בין ביום ובין בלילה. (לח) (וע"ל סי' ל"ח).

ח - הולכי דרכים ביום, (מ) פטורים מן הסוכה ביום, (מא) טו וחייבים בלילה; הולכי דרכים בלילה, פטורים בלילה, וחייבים ביום.

הגה: ודוקא כשיוכלו למצוא סוכה, (מב) אבל אם אינם מוצאים סוכה יוכל לילך לדרכו, אף שלא ישבו בה לא יום ולא לילה, כשאר ימות השנה שאינו מניח דרכו משום ביתו (ר"ן פרק הישן); ואע"פ שאינו הולך רק ביום, פטור אף בלילה, (מג) דאין לעשות לו שם דירה. וההולכים לכפרים לתבוע חובותיהם, ואין להם סוכה באותן הכפרים, [יא] יחמירו על עצמן לשוב לבתיהם בכל לילה לאכול בסוכה, (מד) ואע"ג דיש להקל (מה) מ"מ המחמיר תבא עליו ברכה. (ב"י בשם אורחות חיים).

ט - שומרי העיר ביום, פטורים ביום וחייבים בלילה; שומרי העיר בלילה, פטורים בלילה וחייבים ביום.

י - שומרי גנות ופרדסים, פטורים בין ביום ובין בלילה, שאם יעשה השומר סוכה ידע הגנב שיש לשומר מקום קבוע ויבא ויגנוב ממקום אחר; לפיכך אם היה שומר כרי של תבואה, שיכול לשמור כולה ממקום אחד, יז חייב לעשות סוכה במקום ששומר.

הגה: (מז) יח והעושיין יין אצל העובד כוכבים בסוכות, פטורים בין ביום בין בלילה, דצריכים לשמור שלא יגעו העובדי כוכבים (הג"מ פ"ז בשם סמ"ק וכל בו); ואם הוא בענין שאין צריכים שימור, חייבין.

(לא) אבל חייב בסוכה - דאע"ג דמצטער פטור מן הסוכה ה"מ צערא דממילא הבא לו מחמת הסוכה אבל הכא איהו דקמצער נפשיה איבעי ליה ליתובי דעתיה כדי לקיים את המצוה. כתב בספר תניא אם המת היה חביב כ"כ שאין יכול להסירו מלבו פטור. ומיירי שמצטער בשיבתו בסוכה [מ"א] ועיין בספר ישועות יעקב שחולק בזה על התניא. בפ"מ מסתפק לענין אונן בחוה"מ או אפילו ביו"ט כשרוצה לקבור ע"י נכרי ביו"ט ראשון או ע"י ישראל ביו"ט שני דאז חל דיני אנינות אם חייב בסוכה ע"ש ובספר בכורי יעקב מצדד שהוא פטור ע"ש:

(לג) פטורים מן הסוכה וכו' - ויש מחייבין אותו דס"ל דאפשר לאכול בסוכה ולשמוח בחופה וע"כ הסכימו אחרונים דראוי לחתן להחמיר ע"ע ולישב בסוכה ולא לברך וכן השושבינים כשאוכלין אצל החתן ומשמחין אותו בתוך ז' ימי המשתה ויושבין שם בסוכה א"צ לברך אבל כשאוכלין בביתם חייבין בסוכה וצריכין לברך:

(מ) פטורים מן הסוכה ביום - היינו שא"צ להמתין מלאכול עד שיגיע לסוכה אם לא שיזדמן לפניו סוכה בעת האוכל בלי טורח:

מפני הרוח - וה"ה מפני הצינה במקומות הקרים וכדלעיל בסימן תרל"ט ס"ב בהג"ה ועיין בלבוש דאפילו יש לו כרים וכסתות להנצל מן הצינה ג"כ יש להקל דאין כל אדם יכול לטרוח בכל לילה להביאם שם ולמחר לפנותם [אם לא דיש לו מקום בסוכה להניחם שם לכל ימי החג וכן מוכח במ"א שם בסק"ז דבאופן זה לא נוכל לפטרו מחמת הטעם דצינה ע"ש]. ודע דהסכמת רוב הפוסקים דמצטער פטור אף מאכילה כמש"כ המ"א בשם הב"י וע"כ נראה דיש ליזהר בזמן הקור שיהא לבוש בגדים חמים כשסועד בסוכה כדי שלא יהיה מצטער מחמת הקור ויהיה חשש ברכה לבטלה:

דמתיירא מלסטים וכו' - עיין במ"א בשם הלבוש שיש למחות באותן שעושיין סוכות ברחובות שא"א לישן שם מחמת מורא הגנבים שיזיקו לגופו. והנה לפי מה שמפרש היד אפרים בסק"ו את דברי המ"א משמע דדעת המ"א בעצמו להקל בענין זה דלא כלבוש ונוכל לצרף בזה דעת הח"צ שמיקל בעיקר הדין של הרמ"א כמו שהעקתני במ"ב וע"כ נראה דהמיקל בענין זה יש לו על מי לסמוך ומ"מ אם יוכל לעשות הסוכה במקום אחר בודאי טוב יותר:

ג. אגרות משה או"ח ג:צג, יחוה דעת או"ח ג:מז

אם מותר לצאת לתענוג בעלמא למקום שלא יהיה לו סוכה.

ובדבר לצאת לטיול ולתענוג בעלמא למקום שלא יהיה לו סוכה מסתבר לע"ד שאסור דהולכי דרכים שאיתא בסוכה דף כ"ו כשהוא לדבר הרשות שפטורין עכ"פ ביום הוא כשהולכין למסחר וכיוצא שהוא צורך ממש וגם הוא לכל אדם שבשביל זה היה צריך לצאת גם מביתו שלכן באופן זה מותר לצאת מהסוכה, אבל לטיול ולתענוג בעלמא שאין לזה שום צורך אינו כלום מה שבשביל תאותו והנאתו היה יוצא מביתו כיון שלא היתה יציאתו אף מביתו לצורך. והגע עצמך אדם שיש הרבה פעמים שישן בחצרו תחת כפת השמים משום שנהנה בזה יותר מבבית

הכי יפטר מסוכה משום שמביתו יצא בשביל זה, וא"כ למה אמר רבא מצטער פטור מן הסוכה הי"ל לומר מי שנהנה לישיב בחצר יותר מבבית והסוכה פטור מן הסוכה. ואף שיש אולי לדחות דרבא אמר מצטער דוקא לענין לילך לישן בבית בשביל זה, דלגבי הבית לא נפטר בזה שיש לו יותר הנאה בבית מבסוכה ולא לגבי לישן בחוץ דלזה נפטר גם בלא צער אם יש לו יותר הנאה, משום שאולי לילך לבית של אחר לא היו רוב בני"א הולכים בשביל יותר הנאה ולילך לחוץ היו הולכים גם בשביל יותר הנאה, והבית בחג הסוכות יש לו להחשיבו כמו שהוא ליכנס לבית של אחר, לא מסתבר זה דמנלן להחשיב כן ולא כמו שיש לו עצמו שני בתים שהיה הולך לבית השני גם בשביל יותר הנאה. וגם מפורש במג"א סימן תר"מ ס"ק י"ד דאם אין יכולין לישן כל כך בטוב בסוכה ויהיו יגיעים למחר ולא יוכלו לקיים המצוה כראוי פטורין, הרי דבשביל הנאת השני יותר אסור, ודין זה הוא אף כשהשינה בחוץ טוב לו יותר כשאין הלכו למצוה, דהא מקור המג"א נראה שהוא מהג"א /סוכה/ דף כ"ו שפי"ח ורבה ב"ר הונא דגנו בארקתא דנהרא שהוא בחוץ משום דישנו שם להנאתן יותר ויכלו לעסוק במצוה למחר טפי, אלמא דשלא לצורך מצוה בשביל ההנאה היה אסור. וגם בלא זה הא נענישין על עשה בעידן ריתחא כשמבקש טצדקי למיפטר מהמצוה כדאיתא במנחות דף מ"א אף באופן שהיה לו הנאה בלבישת בגדים הפטורין מציצית דודאי לא בכוונה ליפטר מציצית לבש רב קטינא לסדינא וסרבלא הפטורין מציצית. לכן מסתבר דלילך לטיול ולתענוג למקום שליכא סוכה אסור. /ועיין מועדים וזמנים ח"א סי' פ"ט/. והנני ידידו מברכו בחג שמח, משה פיינשטיין.

שאלה: היוצאים לטיול בימי חול המועד סוכות, האם רשאים לאכול סעודת קבע חוץ לסוכה, או לא?
תשובה: שנינו בברייתא (סוכה דף כ"ו ע"א) הולכי דרכים ביום פטורים מן הסוכה ביום וחייבים בלילה. הולכי דרכים ביום ובלילה פטורים מן הסוכה ביום ובלילה. ופירש רש"י, שהטעם שפטורים מן הסוכה לפי שנאמר בסוכות תשבו שבעת ימים, תשבו כעין תדורו, כלומר, כעין ישיבת ביתו, וכשם שבכל ימות השנה אין אדם נמנע מללכת בדרך לסחורה, כך בכל ימות החג לא הצריכו הכתוב להמנע מלצאת לדרך ע"כ. וכן פסקו הטור והשלחן ערוך /א"ח/ (בסימן תר"מ סעיף ח'). והנה בספר הלבוש שם כתב, שהולכי דרכים ביום שחייבים בסוכה בלילה, זהו רק כשמצוה סוכה מוכנה במקום חנייתו, אבל לא הטריחוהו חכמים לעשות שם סוכה לכתחילה. והמגן אברהם כתב לחלוק על דברי הלבוש, והעלה שצריך לעשות סוכה במקום חנייתו בלילה. ובספר בגדי ישע דחה ראיית המגן אברהם בזה, וכן העלה החיי אדם (כלל קמ"ז סימן כ"ו), שגם במקום חנייתו בלילה, אם אינו מוצא סוכה מוכנה אינו צריך מן הדין לטרוח לעשות סוכה, שהרי יצטרך לעמול ולהתעסק בעשיית הסוכה שעות רבות, ואין זה נחשב כעין תדורו ע"כ. ובאמת שהמאירי בסוכה (כ"ו ע"א) הביא חילוקי דעות בזה, וכתב, שיש אומרים שהולכי דרכים ביום חייבים הם לעשות סוכה מתחילה בשעת חנייתם, אבל אנו מפרשים שאין עליהם שום חיוב לעשות סוכה מתחילה, אלא כשיש שם סוכה במקום חנייתם לאכול ולישון בסוכה וכן המנהג ע"כ. נמצא שהעיקר להלכה בזה כדברי הלבוש והחיי אדם הנ"ל. (וראה בארחות חיים הלכות סוכה אות ל"ג).
אמנם עדיין יש מקום לומר שלא התירו חכמים להפקיע עצמו מחיוב מצות סוכה אלא כשיוצא לסחורה, שיש בזה קצת צורך מצוה, כמבואר בשו"ת תרומת הדשן (סימן ה'), וכן כתב הרמ"א בהגה /א"ח/ (סוף סימן רמ"ח). וראה עוד במגן אברהם (סימן תקל"א סק"ז), ובאחרונים שם. אבל כשיוצא לטיול בעלמא, לא התירו להפקיע עצמו מהמצוה. וכמו שאמרנו במנחות (דף מא ע"א) שהוכיח המלאך את רב קטינא על שהיה עושה טצדקי להפקיע עצמו ממצות ציצית, ואמר דבעידן ריתחא ענישין אעשה. וכתבו התוספות, שזהו אפילו בכגון מצות ציצית שאין אדם מחוייב ללבוש טלית בת ארבעה כנפות כדי שיתחייב בציצית. וראה בתוספות שבת (לב ע"ב) ובתוספות פסחים (ק"י ע"ב). ובתוספות ערכין (דף ב ע"ב) ד"ה הכל חייבים בציצית. וראה עוד בטור יורה דעה (סוף סימן שכ"ד), ובשו"ת עדות ביהוסף מטלז (סימן ה'), ובשו"ת רב פעלים חלק א' (חלק יורה דעה סימן ה'), ובשו"ת עמק יהושע חלק ב' (סוף סימן ט'). וכן כתב באמת הגאון רבי משה פיינשטיין בשו"ת אגרות משה כרך ה' (חלק אורח חיים סימן צ"ג), שיש לאסור הטיול בחול המועד סוכות מטעם זה, שמפקיע עצמו ממצות סוכה. והוסיף עוד, שלא פטרו חז"ל הולכי דרכים מסוכה, אלא כשיוצאים למסחר שהוא צורך ממש, אבל לטיול שאין בו צורך אלא לתענוג בעלמא, אין להתיר, והאריך הרחיב לבסס דבריו בזה ע"ש. אלא שאם נוסעים במכונית טנדר, ישנה אפשרות לעשות סוכה על המכונית, ויכולים לאכול בה סעודת קבע גם בתוך כדי נסיעה. וכמו ששנינו כיוצא בזה במשנה (סוכה כ"ב ע"ב) העושה סוכתו בראש העגלה או בראש הספינה כשרה. ופירש רש"י, ואף על פי שבראש העגלה מיטלטלת היא ואינה קבועה, כשרה, הואיל ודי לנו בסוכה שהיא דירת עראי. וכן פסקו הטור והשלחן ערוך /א"ח/ (סימן תרכ"ח סעיף ב'). וכתב המגן אברהם, שאפילו בשעה שהספינה הולכת בים הסוכה כשרה. ונראה שהוא הדין בסוכה שבמכונית הטנדר, שהיא כשרה גם כשהיא נוסעת. ואמנם הפרי מגדים (באשל אברהם סק"ד) יצא לדון בדבר חדש, שדוקא בספינה שדרכה בכך, אבל בסוכה שבעגלה אינו יוצא אלא כשהיא עומדת, ולא בשעה שהסוסים מושכים אותה. אולם הגאון בעל ערוך לנר בספר ביכורי יעקב (סימן תרכ"ח סק"ג), הוכיח במישור להכשיר גם באופן שהעגלה נוסעת. וכתב המשנה ברורה בשער הציון, שדברי הביכורי יעקב נכונים בזה ע"ש.
ובאמת שכן מתבאר במאירי (סוכה כ"ב ע"ב) שכתב: שאף על פי שהעגלה והספינה הולכות לדרך ואין הסוכה עומדת במקום אחד כשרה. ומכל מקום עדיף להמנע מטיולים בחול המועד, ולהקדיש זמנו לתלמוד תורה, וכמבואר בירושלמי מועד קטן (פרק ב' הלכה ג'), כלום אסרו לעשות מלאכה בחול המועד אלא כדי שיהיו אוכלים ושותים ועוסקים בתורה. [והובא בתוספות חגיגה י"ח ע"א ובארחות חיים הלכות יום טוב אות ל"ד, ובכל בו סוף סימן ס' ע"ש]. ועל כיוצא בזה אמר רבי אליעזר (בסוכה כ"ז ע"ב) משבח אני את העצלנים שאין יוצאים מבתיהם ברגל. ישמע חכם ויוסף לקח.